

Kütüphanecilik Literatüründe Atıf Hataları

Citation Errors in Library Literature

S. Serap Kurbanoğlu*

Öz

Kütüphanecilik literatüründe yapılan atıf hatalarını saptamak amacıyla Türk Kütüphaneciliği dergisinin 1991-95 yılları arasında yayımlanan sayıları incelenmiştir. Toplam 102 makaleden 220 bibliyografik künye incelenmiş, 29 künye doğrulanamamış, 82 künye hatasız bulunmuş, buna karşılık 109 künyede toplam 160 hata saptanmıştır. Bulgular, atıf hatalarının sebep olabileceği güçlükleri çok iyi bilmelerine karşın, kütüphanecilerin de bu tür hatalar yaptığını göstermektedir.

Abstract

The issues of Turkish Librarianship from 1991 to 1995 were examined to study the accuracy of citations in library literature in Turkey. A total of 220 references from 102 articles were verified. In 109 references, 160 errors were detected. The results of the study show that library and information professionals, in spite of their awareness of difficulties posed by inaccurate citations, are prone to making such mistakes themselves.

Giriş

Bir patolojik anatomi profesörü olan Jaroslav Hlava 1887 yılında amipli dizanteri üzerine önemli bir makale yazar. Orijinali Çekçe olan makalenin Almanca tanıtımı yapılırken bir hata sonucu yazar adı ile makale adı birbirine karışır. Yazarın adı, Çekçe dizanteri anlamına gelen 'Uplavici' olarak anılır. Tıp tarihinde önemli bir yeri olan bu çalışmaya, Uplavici ismine bazen doktor unvanı da eklenerek sayısız kitap ve dergide atıf yapılmıştır. Söz konusu hata ancak 1938'de Clifford Dobell tarafından farkedilip düzeltilmiştir. Bu hatanın sonucunda tıp dünyası gerçekte var olmayan bir profesöre atıflar

* Dr. S. Serap Kurbanoğlu Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Elemanıdır.

yapmış, fakat ne yazık ki uzun zaman Profesör Hlava'nın adını duyan olmamıştır (Pandit, 1993).

Çarpıcı, çarpıcı olduğu kadar da düşündürücü bir örnek. Neyse ki bu tür örnekler çok sık rastlamıyoruz. Diğer taraftan örnekteki kadar trajik olmasa da atıf hatalarıyla ve atıf hatalarının sebep olduğu problemlerle sık karşılaşırız.

Bir bibliyografik künyeyi doğrulamama, künyedeki derginin belirtilen cilt ve sayısının verilen sayfalarında sözü geçen makaleyi bulamama, kütüphanelerarası ödünç verme hizmetleri yoluyla ısmarlanan makalenin yerine postadan bambaşka bir makalenin çıkması hemen her araştırmacının, kütüphane kullanıcısının ve kütüphanecinin başına gelmiş olaylardır. Bu tür olayların sebebi genellikle atıf hatalarıdır.

Bilimsel iletişimde atfın büyük önemi vardır. Atıf hataları bilimsel iletişimi geciktirebilir veya engelleyebilir. Bilgi kaynaklarına erişebilmek için söz konusu kaynaklara ait bibliyografik bilginin tam ve doğru olması gereklidir.

Bilimsel çalışmaların değerlendirilmesinde atıf yapılan eserlerin güncelliği ve çeşitliliği kadar künyelerin doğruluğu da rol oynar. Bilimsel bir yazının içeriği kadar kaynakçası da bilim adamlarını ilgilendirmektedir. Kaynakçalardan hem yayının kalitesi hakkında, hem de ilgili konuda sadece geçmişte yayımlanmış eserler değil, henüz dizinlere girmemiş çok yeni eserler hakkında da bilgi edinilebilir.

Bu özelliklerinden dolayı kaynakçaların ve kaynakçalarda yer alan bibliyografik künyelerin hatadan arınmış olmaları beklenir. Fakat yapılan araştırmalar göstermektedir ki atıf hataları geçmişte yapılmış, günümüzde de yapılmaktadır.

Bu yazıda atıf hataları ve bu hatalar üzerine yapılmış araştırmalara değinilecek, son olarak da Türk kütüphanecilik literatüründe atıf hataları üzerine yürütülmüş bir araştırmanın bulguları sergilenecektir.

Atıf Hataları

Atıf hataları ile ilgili olarak düşünmeye başladığımız zaman şu sorularla karşı karşıya kalırız (Pandit, 1993):

- atıf hataları neden olur?
- bu hataların sorumluluğu kime/kimlere aittir?
- atıf hataları ne tür problemlere sebep olur?
- atıf hatalarının engellenmesi için neler yapılabilir?

Atıf Hataları Neden Olur?

Sweetland'a (1989) göre atıf hatalarına yol açan nedenlerden birisi bazı bibliyografik künyelerin karmaşıklığı ve dergiler arasında künye düzeni konusunda bir standart olmayışıdır. Bir bibliyografik künyedeki öelerin yeniden düzenlenmesi, bir başka deyişle söz konusu öğelerin sırasının değiştirilmesi hata üretimine sebep olabilir. Bu işlem sırasında yazarın, özellikle sayıları yanlış kopyalaması kuvvetle muhtemeldir. İkinci neden yabancı dildeki kaynaklardır. Özellikle söz konusu yabancı dil, yazarın fazla aşına olmadığı bir dil ise bu tür kaynaklara yapılan atıflarda hata riski artar. İsimler söz konusu olduğunda alıştırığımız isim soyadı sırasını takip etmeyen (Güney Amerika isimleri gibi) isimler de hatalı atıflara sebep olmaktadır.

Pandit'e (1993) göre atıf hataları, atıfyapanın orijinal kaynağı hiç görmemiş olmasından kaynaklanabileceği gibi (burada yazar daha önce yapılan hatayı tekrarlıyordu veya künyeyi kopyalarken hata yapmıştır), atıf yapılan kaynağın gerçekte hiç var olmayışından da kaynaklanabilir. Burada bilimsel yayınlarda asla olmaması gereken uydurma kaynaklardan (künyelerden) söz edilmektedir.

Tüm bu olasılıklara, yapılan hatanın cinsine göre dikkatsizlik veya dalgınlık olasılığını da ekleyebiliriz.

Atıf Hatalarının Sorumluluğu Kime/Kimlere Aittir?

Atıf hatalarının sorumluluğunun kime ait olduğu konusunda tartışmalar sürüp gitmektedir. Yayıncılar yazarları sorumlu tutarken, yazarlar sorumluluğu dergi editörlerine ve hakemlerine yüklemektedir. Doms'un (1989) tavsiyesi dergi editörlerinin ve yazarların bu konudaki sorumluluğu paylaşmaları yönündedir. Birinci derecedeki sorumluluk yine de yazara ait olmalıdır. Çünkü yazarların orijinal kaynağa erişim olanakları vardır. Editörler ise metin içindeki atıflarla kaynakçadakilerin birbirlerini tutup tutmadığını kontrol edebilir.

Künyelerin doğruluk ve tamlığını yazarların sorumluluğuna, künye düzenini editörlerin sorumluluğuna yükleyenler de vardır. Genel görüşe göre atıfların doğruluğu konusunda birinci derecede sorumluluk yazara aittir. Yazarlar atıf ve alıntı yaparken dikkatli olmak durumundadırlar, çünkü editörlerin dergiye gönderilen bütün makalelerin künyelerini tek tek kontrol etmeleri mümkün değildir (Pandit, 1993).

Atıf hatalarının nedenleri incelendiğinde sorumluluğun büyük kısmının yazara ait olduğu görülmektedir. Yalnız basım sırasında meydana gelen hatalar da vardır ki bunlardan yazar sorumlu tutulamaz. Burada sorumluluk editörlere geçmektedir.

Atıf Hatalarının Sebep Olduğu Problemler

Atıf hatalarının sebep olduğu çeşitli problemler vardır. Atıf hataları bibliyometrik çalışmaları etkiler. Örneğin, dergi adında yapılan bir hata, atıf sayısına göre dergi sıralaması yapan bir çalışmanın sonucunu etkileyecektir. Aynı şekilde yazar adında yapılan bir hata, yazarların eserlerinden yapılan alıntı sayısına göre değerlendirildiği bir çalışmanın sonuçlarını etkiler (Smith, 1981).

Atıf hataları, özellikle yazar soyadında yapılan hatalar, temel fonksiyonları belli bir yazara veya makaleye atıf yapan yayınlara erişimi sağlamak olan atıf dizinlerini (citation indexes) de etkiler. Atıf hatalarının dizinlere ve veri tabanlarına yansımaları bilgi erişimde problemlere sebep olur (Pandit, 1993).

Bibliyografik künyelerdeki hatalar kütüphanelerarası ödünç verme hizmetlerinde de sorunlara sebep olur. Kütüphanelerarası ödünç verme isteklerinin doğrulanması zaman gerektiren bir işlemdir. Bibliyografik elemanlarında eksiklik veya hata olan bir künyenin doğrulanması ise eksiklik ve hatanın niteliğine bağlı olarak zaman alıcı ve zor bir işlemdir. Henüz dizinlere girmemiş yeni yayınlara gelince problem büyümektedir (Pandit, 1993).

Sonuçta atıf hataları kütüphanelerarası ödünç verme hizmetlerinde künye doğrulama işlemleri için ayrılan zamanın uzamasına neden olmakta, bazı durumlarda ise kullanıcılara isteklerine uymayan fotokopiler gönderilmektedir.

East Carolina Üniversitesi Sağlık Bilimleri Kütüphanesine gelen kütüphanelerarası ödünç verme istekleri üzerinde Bell ve Speer (1988) tarafından yürütülen bir çalışmanın sonucunda kütüphaneye gelen künyelerin %48'inin hatalı veya eksik olduğu saptanmıştır. Yüzde 48 küçümsenemeyecek bir orandır.

Atıf Hataları Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Atıf hataları ve atıf hatalarının sebep olduğu problemler üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu konuya en çok ilgi gösteren gruplardan birisi de tıp yazarları ve editörleri olmuştur.

Pandit (1993) tıp alanında atıf hataları konusunda yapılan çalışmalardan ayrıntılı örnekler verir. Bunlardan bir kısmını özetlemek gerekirse; Kronick'in tıp literatüründe yapılan atıf hataları üzerine 1950'lerde yürüttüğü çalışma bu konudaki ilk örneklerden birisi olarak bilinmektedir. Daha sonra 1977'de Goodrich ve Roland on temel tıp dergisi üzerinde bir atıf çalışması yürütmüş, sonuçta bu dergilerde yapılmış atıfların %29'unu hatalı

bulmuştur. Yine aynı sene Archives of Physical Medicine and Rehabilitation dergisi tarafından yayına kabul edilen 129 makalenin kaynakçaları üzerinde araştırma yapan Key ve Roland 1867 atıftan 1005'ini hatalı bulmuş, künyelerin 115'ini ise doğrulayamamıştır. DeLacey, Record ve Wade'in 1985'te altı tıp dergisi üzerinde yaptıkları araştırmanın sonucunda ise 245 atıfın % 8'inde atıf yapılan kaynağa erişimi engelleyen ciddi hatalar bulunmuş, alıntılarının (quotation) ise %15'inde okuyucuları yanlış yönlendirecek derecede hata belirlenmiştir. Yankauer'in American Journal of Public Health dergisi tarafından 1986 ve 1989 yıllarında yayına kabul edilen makalelerin kaynakçaları üzerinde yaptığı çalışmanın sonuçları da çarpıcıdır. Yankauer MEDLINE'ı kullanarak elindeki künyelerin sadece %61.1'ini doğrulayabilmiştir. Araştırmanın sonucunda hata payı çok yüksek çıkmış, toplam 47 makaleden sadece bir tanesi atıflar açısından hatasız bulunmuştur. Sekiz makalenin içerdiği atıfların %50'si veya daha fazlası hatalı bulunmuştur.

Tıp dışı alanlarda da atıfhataları üzerine araştırmalar yapılmıştır. Poyer'in (1979) dört bilimsel dergi üzerinde yürüttüğü araştırmanın sonucunda 2496 künyeden yaklaşık %98'i doğrulanabilmiş, 367 atıfta 466 hataya rastlanmıştır. Bu sonuç bazı künyelerin birden fazla hata içerdiğini göstermektedir.

Boyce ve Banning (1979) tarafından Journal of American Society for Information Science (JASIS) ile Personnel and Guidance Journal'ın 1976 yılı sayıları üzerinde yapılan araştırmada ise, JASIS'den elde edilen 487 atıftan 112'si, Personnel and Guidance Journal'dan elde edilen 728 atıftan 145'i doğrulanamamıştır. Atıf hatası oranı, JASIS'de %13.6, Personnel and Guidance Journal'da ise %10.7 olarak bulunmuştur.

Kütüphaneciler Atıf Hatası Yapar Mı?

Atıf hatalarının sebep olduğu problemleri yakından yaşayan ve atıflarda doğruluğun değerini ve önemini bilen bir meslek grubu olması nedeniyle genelde kütüphanecilerin bu konuda hiç hata yapmamaları beklenir. Fakat bu konuda yapılan araştırmalar kütüphanecilerin de atıf hataları yaptıklarını göstermektedir. Boyce ve Banning'in (1979) JASIS üzerinde yürüttüğü, yukarıda sözü edilen, araştırması da bu tür araştırmalara bir örnektir. Kütüphanecilik literatüründe yapılan atıf hatalarıyla ilgili araştırmalardan birisi de Pandit (1993) tarafından yürütülen araştırmadır.

Pandit (1993) araştırmasını beş kütüphanecilik dergisinin 1989 yılı sayılarında yer alan makalelerin kaynakçalarındaki ilk beş ve son üç künye üzerinde yürütmüştür. Araştırma kapsamına alınan beş dergi; College & Research Libraries, Library Resources & Technical Services, Library Quar-

terly, Library Trends ve Journal of Academic Librarianship'tir. Sonuçta 131 makaleden alınan toplam 1094 atıf incelenmiş, bunların 21'i (yaklaşık %2'si) doğrulanmamıştır. 1094 künyenin 193'ünde 223 hataya rastlanmıştır. Birden fazla hata içeren künye sayısı 30'dur.

Pandit (1993) hataların hangi aşamada ürediği veya elendiği konusunda bilgi edinmek için makalelerin basımdan önceki ve sonraki durumlarını da karşılaştırmıştır. Library Trends'in 1989 sayıları üzerinde gerçekleştirildiği bu ikinci çalışma sonucunda basımdan önce yani yazarın teslim ettiği haliyle 335 künyenin 177'sinde (%52.8) hata bulmuş, bu hataların editörlük kurumunun çalışmaları sonucu basılı kopyalarda 14'e (%4.2) indirildiğini saptamıştır.

Pandit (1993) çalışmasının bulgularını yüzdelere dökmüş ve bulunan atıf hatalarının dağılımı şu tabloyu vermiştir:

Tablo I. Pandit'in (1993) bulgularına göre atıf hatalarının dağılımı

Hata yapılan alanlar	Yüzde (%)
Sayfa bilgisi	27.80
Yazar/editör adı	23.31
Makale adı	18.83
Sayı bilgisi	15.69
Cilt bilgisi	5.82
Yayıncısı	5.38
Yayın yılı	2.69
Dergi/kitap adı	0.44
Toplam	99.96

Bu araştırmanın Library Trends üzerinde yürütülen ikinci aşamasından elde edilen sonuç kütüphanecilerin yüksek oranlarda atıf hatası yaptığı (burada %50'yi aşan bir oran söz konusudur), bu hataların büyük ölçüde editörlerin çabalarıyla düzeltildiği şeklindedir.

Türkiye'deki Durum

Türk kütüphanecilerinin, atıf hataları konusundaki duyarlılığını ölçmek amacıyla alandaki en eski, en sürekli ve en popüler dergi olarak bilinen Türk Kütüphaneciliği dergisi üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Derginin 1991-95 yılları arasında geçen beş yılda yayımlanan toplam 20 sayısı tek tek incelenerek bu sayılarda yer alan toplam 102 makalede (çeviriler 22, bibliyograf-

yalar 3 ve izlenimler 3, hariç) yer alan 860 atıftan 220'si seçilerek doğrulama yoluna gidilmiştir.

Her makaleden üç künye alınmıştır. Atıf içermeyen veya içerdiği atıf sayısı üçün altında olan makaleler de vardır. Künyelerin seçiminde kaynakçanın uzunluğuna bağlı olarak, başından, ortasından ve sonundan seçim yapılmaya özen gösterilmiştir.

Eldeki 220 künye çeşitli kütüphanelerdeki orijinal kaynaklarla, orijinal kaynakların bulunmadığı durumlarda ikincil kaynaklarda verilen künyelerle karşılaştırılarak doğrulanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Beytepe, Bilkent, YÖK Dokümantasyon Merkezi, Milli Kütüphane ve Türk Dil Kurumu Kütüphanelerinden faydalanılmış, ayrıca Library Literature, Social Science Citation Index, Books in Print, Türkiye Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası gibi ikincil kaynaklara baş vurulmuştur.

Araştırmada bibliyografik künyenin düzeni ve noktalama ile ilgili ayrıntılar hata kapsamına alınmamıştır. Her ikisinin de erişime engel olucu özellik taşıması ve farklı sistemlerde farklı sunumlarının söz konusu olması bu tercihin başlıca sebeplerindendir. Bu çalışmada, bibliyografik künyelerde verilen bilginin doğruluğu ve tamlığı üzerinde durulmaktadır. Hata ve eksiklikler şu başlıklar altında incelenmiştir:

- Dergi/kitap adı,
- makale adı,
- yazar/editör adı,
- cilt numarası,
- sayı,
- sayfa numaraları,
- yayın yılı,
- yayıncısı,
- yayın yeri.

Tüm bu öğeler bir bibliyografik künyede bulunması gereken öğelerdir. Araştırmada, söz konusu bibliyografik öğeler için "eksik", "yanlış" veya "hiç yok" tanımlamaları kullanılmıştır. "Eksik" tanımlaması verilen bilginin şu veya bu şekilde eksik olduğunu göstermektedir. Makale veya dergi/kitap adında, alt eser adının verilmemesi, bazı kelimelerin unutulması; sayfa numaralarında başlangıç veya bitiş sayfalarının ayrı ayrı belirtilmemesi; yazar/editör adlarında ilk isimlerin baş harflerinin verilmemesi "eksik bilgi" olarak kabul edilmiştir. "Yanlış" tanımlaması, verilen bilgide yanlışlık olduğunu gösterir. Eser adına veya yazar adına orijinalde olmayan eklemeler yapılmışsa, yazım yanlışları varsa, cilt, sayı, sayfa bilgileri orijinaldekini tutmuyorsa yanlış kategorisine alınmıştır. "Hiç yok" diye tanımlanan bilgi

ise kaynağın orijinalinde veya orijinale erişilemediği durumlarda ikincil kaynaklarda olan bibliyografik öğelerin künyede verilmediği durumları kapsamaktadır. Sayı bilgisinde mevsim ve ay yazma politikası olan dergilerde ayrıca sayı bilgisinin olmayışı hata olarak kabul edilmemiştir. Yayıncı ve yayın yeri ile ilgili bilgiler sadece monografları ilgilendirdiği için sadece monograflarda bu bilgilerin varlığı-yokluğu araştırılmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında seçilen 220 künyeden 29'u (%13.9) doğrulanamamıştır. Doğrulanabilen 191 künyenin 82'si (%42.93) hatasız bulunmuştur. Geriye kalan 109 künye (%57.06) hatalıdır. 109 künyede toplam 160 hataya rastlanmıştır. Bu da bazı künyelerde hata sayısının birden fazla olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre 109 künyede" yer alan 160 hatanın yüzdesel dağılımı Tablo H'de gösterilmiştir.

Tablo II. Türk Kütüphaneciliği dergisinde (1991-1995) rastlanan atıf hataları

Hata kategorileri	Eksik	Yanlış	Hiç yok	Toplam	Yüzde (%)
Sayfa bilgisi	12	13	13	38	23.75
Makale adı	9	21	-	30	18.75
Sayı bilgisi	-	6	22	28	17.50
Dergi/kitap adı	9	16	-	25	15.62
Cilt bilgisi	-	-	14	14	8.75
Yazar/editör adı	2	7	2	11	6.87
Yayın yılı	-	3	3	6	3.75
Yayıncısı	-	1	5	6	3.75
Yayın yeri	-	-	2	2	1.25
Toplam	32	67	61	160	99.99

Hata sıralamasında başı %23.75 ile sayfa numaralaması çekmekte, onu %18.75 ile makale adı, %17.50 ile sayı ve %15.62 ile dergi/kitap adındaki hatalar izlemektedir. Pandit'in (1993) çalışmasında da sayfa bilgisi ile ilgili hatalar birinci sırada gelmektedir. İki araştırmada elde edilen sonuçlar hata sıralamalarında benzerlikler gösterdiği kadar farklılıklar da göstermektedir. Her iki araştırmada da yayıncı ve yayın yılı ile ilgili hatalar son sıralarda yer alırken, Pandit'in (1993) çalışmasında ikinci sırada olan yazar/editör adı bu çalışmada altıncı sıraya düşmekte, son sırada yer alan dergi/kitap adı dördüncü sıraya yükselmekte, cilt bilgisi her iki araştırmada da beşinci sıra-

da yer almaktadır. Sayı bilgisi ile ilgili hatalar Pandit'in (1993) çalışmasında dördüncü sıradayken bu çalışmada üçüncü, makale adı üçüncü sıradayken ikinci sıraya çıkmaktadır.

Pandit'in (1993) çalışmasından farklı olarak Türk Kütüphaneciliği üzerinde yürütülen çalışmada hatanın kimden kaynaklandığı bilinmemektedir. Dergiye gönderilen makalelerin çoğu yazılı kopya halindedir. Son zamanlarda disket üzerinde elektronik kopyanın gönderildiği örnekler rastlanmaktaysa da, yaygın uygulama yazardan gelen yazılı kopyanın dergi basıma hazırlanırken yeniden yazımı şeklindedir. Şu anda yürürlükte olan uygulamaya göre basıma hazır hale gelen makaleler matbaaya gönderilmeden önce editör tarafından kontrol edilmekte ve yazının bu son hali kontrol için yazarına gönderilmektedir. Tüm bu kontrollere rağmen hataların gözden kaçma olasılığı vardır. Söz konusu ikili kontrolün uygulanmadığı dönemler için ise yeniden yazım sırasında hata ortaya çıkması olasılığı oldukça yüksektir. Sonuçta dergiye gönderilen makalelerin orijinaleri saklanmadığı için (1995 yılına ait makalelerin bir kısmı hariç) hataların yazardan mı kaynaklandığı yoksa yeniden yazım sırasında mı ortaya çıktığı bilinmemektedir. Başka bir deyişle, elimizdeki verilerle hataların ne kadarının yazardan kaynaklandığını kesin rakamlarla bilmemize olanak yoktur.

Türk Kütüphaneciliği'nin 1995 yılına ait sayılarında yayımlanan makalelerin bir kısmının orijinallerine erişmek mümkün olmuştur, bu sayede Dergi'nin 1995 yılı sayılarından seçilen künyelerde bulunan hataların %40'ı orijinaleri ile kontrol edilmiştir. Burada amaç hataların basım öncesi mi yoksa basım sonrası mı ortaya çıktığını saptamaktır. Sonuçta kontrolü yapılabilen hataların tamamının yazarlardan kaynaklandığı ve basım esnasında aynen tekrarlandığı ortaya çıkmıştır. Mevcut verilerle elde ettiğimiz bu bulguyu genellememize kuşkusuz olanak yoktur.

Yaklaşık olarak son bir senedir hakemli bir dergi haline gelen Türk Kütüphaneciliği'nin yayın politikasında dergiye gönderilen makalelerdeki atıfların doğrulanması yer almamaktadır. Bu sorumluluk tamamen yazara bırakılmış durumdadır. Son zamanlarda yapılan bir uygulama editör tarafından künyelerde bir eksiklik gözleendiği durumlarda yazardan bunun tamamlanmasının talep edilmesi şeklindedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular Türk Kütüphaneciliği'nde yayımlanan makalelerde yüksek oranda atıf hatası yapıldığını göstermektedir. Dergi/kitap veya makale adındaki eksikler genellikle ya alt eser adının eksikliği ya da bir-iki kelime eksikliğini göstermektedir. Yanlışlar, yazım yanlışlarıdır. Özellikle yabancı dildeki eserlerde bu tür hatalara sık rastlanmıştır. Yazar adında da yazım hataları yabancı dildeki isimlerde yoğunlaşmaktadır. Cilt, sayı ve sayfa numaraları bilgilerinin hiç verilmediği örnekler rastlanmıştır. Sayfa numaralamasında başlangıç ve bitiş sayfaları yerine ortadan tek sayfa numarası verildiği durumlara sık rastlanmıştır. Burada

yazann, atıfyaptığı eserin ilgili sayfasının numarasını vermiş olması olasılığı vardır.

Araştırma kapsamında incelenen atıflarda rastlanan hatalara örnek vermek gerekirse:

- Martin, S. K. 'Library management and emerging technology' Library Trends, XXXVII, 3 (1989), 374-382 şeklinde verilen künyedeki makale adı orijinal kaynakta 'Library management and emerging technology: the immovable force and the irresistible object' olarak geçmektedir. Burada alt eser adı eksik bırakılmıştır.
Çelik, A. 'Türkiye'deki kütüphanelerinin sorunları' Türk Kütüphaneciliği, V, 2 (1991), 59-68 şeklinde verilen künyedeki makale adının orijinali 'Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin sorunları' şeklindedir. Burada eser adında eksiklik vardır.
- Akgül, Mustafa (1995) Bilgiye erişimin yeni araç ve olanakları (New information retrieval tools and capabilities) (Version 1.25) Ankara: TR-NET künyesinde verilen eser adının orijinali Internet: bilgiye erişimin yeni araç ve olanakları şeklindedir. Burada da bir eksiklik söz konusudur.
- Shumann, Bruce a. 'International Freedom courses in Graduate Library Schools' Journal of Education for Librarianship XVIII (1977) 2. 99-109 şeklinde verilen künyedeki 'international' sözcüğü orijinal kaynakta 'intellectual' olarak geçmektedir.
- Sandra Erdellez 'Computer Law, Informetrics Law or Information Law?' Information Age, 12, 4 (1990) şeklinde verilen künyede yazar soyadının orijinali Erdelez, makale adındaki 'informetrics' kelimesinin orijinali 'informatics' tir. Ayrıca 223-229 olan sayfa sayılarına künyede yer verilmemiştir.
- John C. Atting 'The concept of a MARC format' Information Technology and Libraries 2, 1 (1983). 7 şeklinde verilen künyede yazar soyadının orijinali Attig, derginin adı ise Information Technology and Libraries'dir. Sayfa sayısı bilgisi ise eksik verilmiştir: 7-17.
- J. Meadows 'Theory in information science' Journal of Information Science 16. 1990. 60s. şeklinde verilen künyede sayı bilgisi yoktur, sayfa sayısı ise hatalıdır. Orijinal kaynakta sayı bilgisi 1, sayfa numaraları 59-63 olarak geçmektedir.
- Fine, S., (1990) 'The Role of Libraries in Economic Restructuring' Lat. Lib. Rev. 22, 201-211 olarak verilen künyedeki dergi adı International Library Review (Int. Lib. Rev.) olarak doğrulanmıştır.

Bir-iki çok ciddi hata dışında rastlanan hataların çoğu erişimi engelleyici nitelik taşımamaktadır. Tabii ki bu durum hataları mazur göstermez. Diğer taraftan 29 künyenin hiç doğrulanmamış olması, pek çok etkene

bağlı olabileceği gibi erişimi engelleyici hatalar olasılığını da akla getirmektedir.

Atıf hatalarının sebep olacağı problemleri ve bibliyografik künyelerdeki öğelerin doğruluğunun önemini yakından bilmeleri açısından kütüphanecilik mesleğinden olanların bu kadar çok hata yapması (hata kimden kaynaklanırsa kaynaklansın) üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Burada Türk Kütüphaneciliği dergisi yazarlarının büyük çoğunluğunun kütüphaneci olması noktasından hareketle bir genelleme yapılmıştır. Kuşkusuz meslek dışından kişilerin de dergiye zaman zaman katkıları olmaktadır.

Atıf Hatalarının Azaltılması İçin Neler Yapılabilir?

Yazının başında "Atıf Hatalarının Sorumluluğu Kime/Kimlere aittir?" başlığı altında bu sorumluluğun önce yazara sonra editöre ait olduğunu vurgulamıştık. Burada yapılacak öneriler öncelikle yazarların bu konuda çok daha dikkatli olmaları gerektiği yolundadır. Tamamının olmasa bile makalelerde yer alan atıfların bir kısmının Türk Kütüphaneciliği editörlüğünce kontrol edilmesi ve hataya rastlanması durumunda yazının yazara iade edilerek künyelerin yeniden kontrol edilmesinin istenmesi mümkündür. Örneğin, Doms (1989), atıfların %10'luk bölümünün doğrulanmasının dergilere makale kabul ederken kabul standardı olarak belirlenebileceğini söyler. Bu konuda dergiler farklı politikalar gütmektedir. Library Trends tüm atıfları doğrulamak yoluna giderken, Library Quarterly rastgele bir kısmını doğrulamakta, Journal of Academic Librarianship ise bu sorumluluğu tamamen yazara bırakmaktadır (Pandit, 1993).

Künye doğrulamanın çok yorucu ve zaman alıcı bir işlem olduğu düşünülünce ve Türk Kütüphaneciliği editörlüğü bünyesinde çalışan eleman sayısı da göz önüne alınınca dergiye gönderilen makalelerdeki bütün atıfların doğrulanması pek olası görünmemektedir. Özellikle de hata sorumluluğunun büyük kısmını yazarın taşıdığı düşünülünce. Bu durumda, Doms'un (1989) da tavsiye ettiği gibi, atıfların rastgele belli bir yüzdesinin doğrulanması ve yazarın uyarılması önerilebilir.

Diğer taraftan disket üzerinde elektronik kopyanın verilmediği durumlarda, makalelerin yeniden yazımı söz konusu olduğundan ve bu durum hata üretimi için ikinci bir ortam yaratacağından, orijinal makale ile yeniden yazılmış halinin karşılaştırılması konusunda editöre büyük sorumluluk düşmektedir. Türk Kütüphaneciliği editörlüğünce, bu aşamada bir kontrolün gerçekleştiriliyor olması artı bir puandır. Dergiye makale verilirken yazar tarafından hazırlanmış elektronik kopyasının da verilmesi uygulaması artıkça, yeniden yazım işlemleri sırasında türeyen hataların oranı da doğal olarak düşecektir.

Sonuç

Konunun önemini bilmelerine rağmen kütüphanecilerin yüksek oranlarda atıf hataları yapmaları neye bağlanabilir? Bu durumu eğitim eksikliğine bağlayanlar vardır (Pandit, 1993). Eğitimin bu konudaki rolünü yadsımak olanaksız. Yine de kütüphanecilik okullarının bu alanda verdikleri eğitimin yetersiz olduğunu kabul etmek kolay değil. Diğer taraftan eğitimin yanı sıra dikkatsizlik, dalgınlık ve kopyalamanın rolünü de inkâr edemeyiz.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, kütüphanecilik okullarında atıfın bilimsel iletişimdeki yeri, doğru ve tam olmasının önemi, bir bibliyografik künyenin öğeleri konuları üzerinde dikkatle durulmasında fayda vardır. Hangi alanda eser üretiyor olurlarsa olsunlar, yazarların atıfyaparken çok dikkatli olmaları sadece bilimsel iletişim açısından değil, eserlerinin kalitesini ve güvenilirliğini göstermesi açısından da önemlidir. Özellikle orijinal kaynakları ellerinde bulunduran kişiler olarak yazarlardan tam ve doğru bibliyografik künyeler beklemek, biraz dikkat dışında fazla çaba gerektirmeyeceği için, normal karşılanmalıdır. Yazarların editörlerle işbirliği içinde çalışmalarını da olumlu sonuçlar verecektir. Özellikle son kontrol aşamasında editörlere de büyük sorumluluklar düşmektedir.

Yazımızı Pandit'in (1993:196) Place'den aktardığı şu satırlarla bitirmek anlamlı olacaktır: "Atıfların doğrulanması çalışmayı gerektirir, bazen oldukça fazla çalışmayı; fakat eğer makaleniz ... bir değer taşıyorsa bunu korumak için çalışmaya değer. Eğer bu çalışmaya değmeyeceğini düşünüyorsanız o zaman yayımlamaya da değmez".

Kaynakça

- Bell, Jo Ann and Susan Speer. (1988). "Bibliographic verification for interlibrary loan: Is it necessary?" *College and Research Libraries* 49(6): 494-500.
- Boyce, Bert R. and Carolyn S. Banning. (1979). "Data accuracy in citation studies". *Reference Quarterly* 18(4): 349-350.
- Doms, C. A. (1989). "A survey of reference accuracy in five journals". *Journal of Dental Research*, 68(3): 442-444.
- Pandit, Idrisa. (1993). "Citation errors in library literature: a study of five library science journals". *Library and Information Science Research* 15(2): 185-198.
- Poyer, Robert K. (1979). "Inaccurate references in significant journals of science". *Bulletin of the Medical Library Association* 67(4): 396-398.
- Smith, Linda C. (1981). "Citation analysis". *Library Trends* 30(1): 83-106.
- Sweetland, James H. (1989). "Errors in bibliographic citations: a continuing problem". *Library Quarterly* 59(4): 291-304.